

A tsz-szervezés utolsó hulláma a rendőrségi iratok tükrében ^[1]

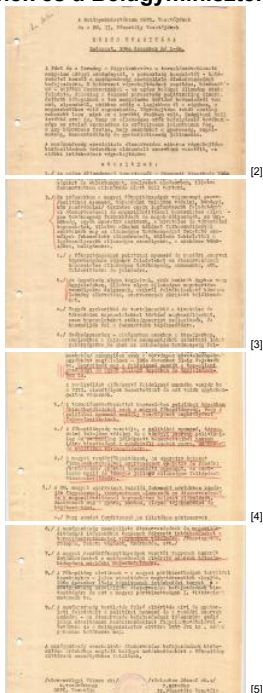
A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában fennmaradt egy doboznyi, jellemzően 1960 decembere és 1962 januárja között keletkezett, a termelőszövetkezetek szervezésével kapcsolatos rendőrségi jelentés. Annak ellenére, hogy e jelentéseket olvasva a tsz-szervezés utolsó hullámának záró szakasza nem tűnik túlságosan erőszakos folyamatnak, mégis megállapítható, hogy a termelőszövetkezetek megalakítása rendkívül fenyegető légkörben zajlott. Az alábbi írás vázlatos képet ad arról, hogyan élte meg a parasztság a konszolidálódó Kádár-rendszerben a téjeszesítés befejezésének időszakát.

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzött, az Országos Rendőr-főkapitányság fondjába tartozó iratok között található egy doboznyi, jellemzően 1960 decembere és 1962 januárja között keletkezett, a termelőszövetkezetek szervezésével kapcsolatos rendőrségi jelentés,^[1] valamint néhány ezekhez köthető egyéb dokumentum. Az alábbiakban összegezzük mindazt, ami ezen iratok olvasása során a kutatónak nagy valószínűséggel eszébe juthat, mindeközben pedig – reményeink szerint – vázlatos képet adunk arról, hogyan élte meg a parasztság a konszolidálódó Kádár-rendszerben a téjeszesítés befejezésének időszakát.

Az olvasó joggal vélekedhet akként, hogy a következőkben ismertetett iratanyag a tárgyra – a termelőszövetkezetek magyarországi létrehozásának történetére^[2]– vonatkozó levéltári forrásanyagának elenyészően csekély és nem feltétlenül a reveláció erejével ható információkat tartalmazó töredéke. Meggyőződésünk azonban, hogy elemzésre érdemes, a termelőszövetkezetek szervezésének utolsó fázisát – pontosabban a téjeszesítés harmadik hullámának utolsó szakaszát – jól megvilágító, a párt- és egyéb állami szervek által keletkeztetett forrásokat kiegészítő iratanyag.

Az anyag egyes darabjai között a kapcsolatot a jelentések elkészítésének alapja: az Országos Rendőr-főkapitányság vezetőjének és a Belügyminisztérium (BM) II. Főosztály^[3] vezetőjének 1960. december 1-jén kiadott közös utasítása szolgálja. Ebben rendelkeztek arról, hogy az alárendelt szervek vezetői – a megyei rendőr-főkapitányok, illetve az egyes főkapitányságokon belül működő, de a rendőri szervektől valamelyest elkülönülő politikai nyomozó osztályok irányítói – miként járjanak el a termelőszövetkezetek szervezése során. Többek között előírták, hogy a főkapitányok a közös utasítás előírásait figyelembe véve kötelesek intézkedési tervet készíteni, és kitértek a politikai nyomozó osztályoknak az általánosan felüli, a BM II/7. Osztály^[4] felé teendő jelentéstételi kötelezettségére is.

Az Országos Rendőr-főkapitányság vezetőjének és a Belügyminisztérium II. Főosztály vezetőjének közös utasítása

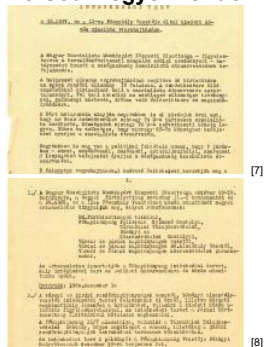

[Tovább a galéria oldalára](#) ^[6]
 1960. december 1.

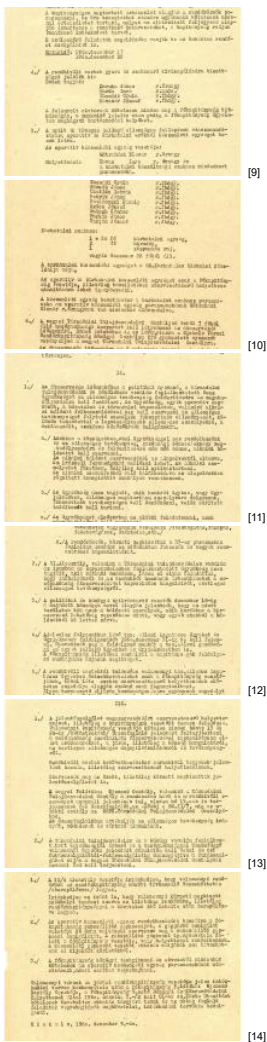
Jelzet: MNL OL XIX–B–1–az–60–1970 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára – Eredeti, gépelt.

Az iratanyagból megállapítható, hogy a megyei rendőr-főkapitányságok rendelkezései az alájuk tartozó városi és/vagy járási kapitányságokat további, az adott terület viszonyaira szabott intézkedési tervek készítésére sarkallták.^[5] A megyei rendőrkapitányságok által készített intézkedési terveket jól illusztrálják a Borsod Megyei Rendőr-főkapitányság és a Szerencsi Járási Kapitányság által kidolgozott dokumentumok.

Borsod Megyei Rendőr-főkapitányság intézkedési terve

^[8]

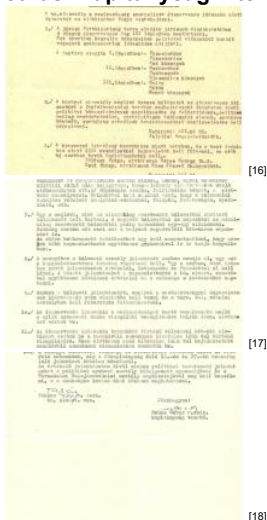

Tovább a galéria oldalára [15]

1960. december 9.

Jelzet: MNL OL XIX-B-14-sz. n.-1960-0361-1960 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára – Eredeti, gépelt.

A Szerencsi Járási Kapitányság intézkedési terve

Tovább a galéria oldalára [19]

1960. december 15.

Jelzet: MNL OL XIX-B-14-sz. n.-1960 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára – Eredeti, gépelt.

Példát nem csupán a különböző rendőri irányítási szinten készített intézkedési tervek, hanem a politikai nyomozó osztályok jelentéseire is találhatunk, bár mennyiségüket tekintve sokkal vélelmezhetjük, hogy a jelentések – ideértve a politikai osztályok jelentései mellett a megyei rendőr-főkapitányságokon készített összefoglalókat is – nem, vagy nem ebben az irategyüttesben[6] maradtak fenn teljes körűen.

Az intézkedési tervek között több eltérést tapasztalhatunk, amit a megyék, járások mezőgazdasági viszonyaiban, illetve a „szocialista” és az „egyéni” szektor arányában rejlő különbségeken túl az igazgatás általános jellege okozott: a felsőbb szinten keletkezett iratanyagban több az általánosság, illetve az elvi iránymutatás, mint az alsóbb fokon kiadottakban. A forrásoknak ezt a csoportját együttesen szemlélve a téveszesítés ezen szakaszának „pártirányítását” követhetjük – igaz, csak részben – nyomon. S azért csak részben, mivel az iratanyagban nem esik szó arról, hogy a Központi Bizottság (KB) csupán formailag volt a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) döntéshozó testülete, ezt a funkciót ténylegesen a jóval kisebb létszámú[7] Politikai Bizottság (PB) látta el. Emellett célszerű azt is figyelembe vennünk, hogy az utasítások végrehajtásának módjára sok esetben a résztvevő személyek egymáshoz való viszonya, a szervek egymással való rivalizálása is hatott.

A fent említett iratanyag többsége elsősorban az MSZMP KB 1960. október 28-29-én hozott, a termelőszövetkezeti mozgalom továbbfejlesztéséről szóló határozatára hivatkozik, kormánydöntésre[8] helyenként történik általános értelmű utalás. A KB ezen határozata a PB 1960. szeptember 20-i döntésén[9] alapszik. Itt szövezték le a határozatban és a hozzá kapcsolódó vitában is, hogy a mezőgazdaság szocialista átszerveését be kell fejezni. Meghatározták, hogy a még egyénileg dolgozó parasztok kezén lévő 2,1 millió kataszteri hold szántóterületből 800 ezer kataszteri hold területen – a gyengébb termőképességű talajok és a nagyüzemi termelésre alkalmatlan kultúrák, valamint a kétfalakiak[10] által sűrűn lakott körzetek kihagyásával – célszerű mezőgazdasági termelőszövetkezetet szervezni.

Ezzel kívánták lezárni a tévesztés harmadik hullámát, azt a folyamatot, ami Magyarországon a szocialista pártok 1957. novemberi moszkvai konferenciája után kezdődött.[11] Az 1956. októberi események hatására ugyanis a termelőszövetkezetek sok helyütt felbomlottak, számuk 2774-el csökkent,[12] újjászervezésüket, illetve a mezőgazdasági szektor bővítését 1957 elején még nem erőltették. Az MSZMP vezetése, bár egyértelművé tette, hogy a mezőgazdaság területén a jövőt a szocialista nagyüzemek létrehozásában látja,[13] 1958-ig nem szorgalmazta a kollektivizálás folytatását. Ez a hozzáállás alapjaiban változott meg az említett moszkvai konferencia után.

A központi párhatózatok szemléiben előbb a megyei, majd a járási pártbizottságok hozták meg az adott terület sajátosságaihoz igazított határozatokat. Az állami – jelen esetben a rendőrségi – szervek pedig a felettes állami, valamint a hasonló szintű pártszervek előírásait figyelembe véve tették meg az intézkedéseiket. A visszacsatolás, illetve a végrehajtás szintén két szálon – állami és pártvonalon – futott: a felettes szerveken, valamint az érintett tanácsokon kívül a területileg illetékes pártbizottságot is tájékoztatni kellett a megtett intézkedésekről, és egyeztetni kellett velük a szervezési feladatokról.

Sem az MSZMP KB, sem a PB határozata nem tartalmazott kifejezetten a rendőri szervekre vonatkozó előírást, hacsak nem tekintünk el a KB-határozat záradékában foglalt, általános értelmű iránymutatástól, miszerint a pártszervek mellett „az illetékes állami szervek és a tömegszervezetek a Központi Bizottság határozatainak végrehajtására készítsék el terveiket.”[14] A legmagasabb szintű rendelkezés, ami a rendőri szerveknek a tévesztés ügyében teendő lépéseiről rendelkezik, a fent említett közös utasítás.

Az utasítás és a különböző intézkedési tervek a rendőri szervek számára lényegében – az alapfeladatnak számító közrendvédelmi feladatok ellátásán túl – két feladatot határozat meg: az egyik az információszerzés, a másik a termelőszövetkezetek vagyonvédelme. Növumot ezen feladatok egyike sem jelentett, mivel ezt a két elemet a termelőszövetkezetekkel kapcsolatos, korábban kiadott belügyi rendelkezések[15] már tartalmazták. Újdonságot csupán a cél megfogalmazása – a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezése – jelentett, hiszen az 1960 előtt kiadott belügyi normák elsősorban a begyűjtés és a mezőgazdasági munkák biztosítását, a termelőszövetkezetek bomlásának, valamint az ellenük irányuló támadásoknak a megakadályozását határozták meg célként.[16]

A különböző szintű normák nem írták elő a rendőri állomány részére a tsz-szervezésben való aktív részvételt, de kifejezett tiltással sem találkoztunk. Ugyanakkor vannak arra vonatkozó nyomok, hogy egyrészt a testület tagjai számára korábban egyértelművé tehetők, miszerint nem agitálhatnak, legalábbis erre utal a Kapuvári Járási Rendőrkapitányság 1959-ben kelt jelentése: „oly értelmű utasítást kaptunk, hogy a rendőri szervek agitációs munkáiban[n] csak civil ruhában vehetnek részt. [...] a helyi pártszervektől olyan irányú utasítást kaptunk, hogy rendőrségi tagok semmiféle formában nem vehetnek részt az agitációs munkában, nehogy úgy vessék fel, hogy a rendőrök szervezik a tsz[1].”[17]Arra is következtethetünk, miszerint a rendőri állománytól elvárták, hogy legalább a családtagjaikat ösztönözzék a belépésre: „A kapitányság-vezetők a BM Pártszervek segítségével vizsgálják meg a rendőri állományukon belül a családtagoknak a termelőszövetkezetben lévő helyzetét és ahhoz való hozzáállását. Azokon a helyeken, ahol szükség van, a rendőrség tagjainak segítséget nyújtanak a családtagjaik meggyőzéséhez.”[18]

Függetlenül attól, hogy a rendőrség tagjai nem az agitátorok munkáját végezték, a tsz-szervezés alatt álló települések lakossága számára egyértelmű volt: a rendőrség feladata a termelőszövetkezetek szervezésének elősegítése, és nem annak akadályozása. Ez viszont a lakosság és a rendőrség közötti konfliktus lehetőségét hordozta magában. Emellett a rendőrségi vezetők számára az is nyilvánvaló lehetett, hogy a termelőszövetkezetek szervezése várhatóan nem lesz erőszakos cselekedetektől mentes, amire abból is következtethetünk, hogy egyes helyeken megtiltották, miszerint a járőrök a szervezés alatt álló területeken a második és a harmadik napszakban – azaz a téli időszakban jószerivel szürkületől pirkadatig: délután 2-től reggel 6-ig[19] – egyedül menjenek szolgálatba.

Az intézkedési tervek tartalmából ezen túlmenően arra is következtethetünk, hogy a rendőrség milyen nehézségekre számított, milyen problémákra kívánt felkészülni a tsz-szervezés kapcsán. A rendvédelmi szervekkel szembeni lakossági ellenállást már említettük, emellett találhatunk utalást a lakosság és az agitátorok közötti, a tetlegességig fajuló atrocitások veszélyére is. Bár helyenként, az alsóbb fokú rendőri szerveknek adott előírásokban hangsúlyozták az önkéntesség elvének betartását és – az agitátorok felé – annak betartatását, de ennek kiemelése nem tekinthető általánosnak; kérdéses, hogy mindez a gyakorlatban – amikor mindenekelőtt a tévesztésre előírt szántóterület-mennyiség „beszervezését” kellett teljesíteni – szerepet kapott-e egyáltalán.

Az utasításokból, tervekől kitűnik, hogy a rendőrség ugyan társadalmi helyzete való tekintet nélkül szinte minden potenciális tsz-tag részéről számított ellenállásra, egyes személyek különösen a rendőri szervek látóterének fókuszában voltak. Ezek nem meglepő módon az akkor *osztályidegenek* nevezettek: az egykori nagygazdák (kulákok), egykori csendőrök és katonatisztek, a volt pártok vezetői, a háborús bűnösök, a klerikális reakció tagjai, az államellenes vagy ellenforradalmi tevékenység miatt büntetettek és az aktuálisan külön kategóriát képező falirkálók. Az ellenséges cselekmény pedig, amit a feltételezések szerint elkövetettek: külföldi rádióadók hallgatása, rémhírterjesztés, valamint tsz-ellenes izgatás, melyek megnyilvánulhattak rőpcédulák vagy falfirkaalkotás útján. Az utóbbiakkal kapcsolatban a rendőri szervek leszögezték, hogy az elkövetők személyét a legtrikább esetben sikerült azonosítaniuk.

Nem közvetlenül tsz-ellenes cselekedetnek, de lehetőleg megakadályozandónak gondolták az engedély nélküli állatvágást és fakivágást, továbbá a terménnyel való üzérkedést; tehát zömmel olyan cselekedeteket, amelyekkel a még egyénileg gazdálkodó parasztság próbált saját anyagi helyzetén némiképp javítani. Megállapítható, hogy a tsz-szervezés befejezésén túl, a már létező termelőszövetkezetek megerősítése változatlanul feladat volt, bár ekkor nem annyira a felbomlás megakadályozására, mint inkább a jobb működés biztosítására helyezték a hangsúlyt. A rendőrség nem csupán a tsz-vagyon ellopásával kapcsolatos ügyekért felelt, hanem – a társadalmi tulajdon védelmét tágan értelmezve – figyelemmel kellett lennie a szervezetek gazdálkodására is. A tapasztalatokból kiindulva számoltak azzal, hogy a termelőszövetkezetekben laza a pénzügyi fegyelem, és sok esetben mind a növényápolás, mind az állatgondozás terén hanyag a munkavégzés. Az alsóbb fokú rendőri szervek eligazításain említették a parasztság néhány passzív ellenállási módszeréről: a falvakból való elvándorlásról, ennek eredményéről: a tsz-tagság várható elöregedéséről, valamint arról, hogy az egyéni gazdák nem fejlesztik saját gazdaságukat, és a terményeiket tartalékolják.

A rendőri szervek nem csupán a parasztságot tartották szemmel, hanem egymást is. Pontosabban a felettes hatóságok vizsgálták a megyék vagy a járáások tsz-ekkel kapcsolatos munkáját, ennek nyomát szintén megtalálhatjuk az itt elemzett iratanyagban. Az ellenőri jelentések tárgyunk szempontjából is tartalmaznak érdemi információt, hiszen több alkalommal szóvá tették a felderítő és a megelőző munka hiányosságait – ezért a rendőri jelentéseket ennek fényében érdemes vizsgálunk. Így feltételezhetjük, hogy a jelentések a tsz-szervezéssel kapcsolatos történéseknek csak egy részéről számolnak be.

Lehetséges, hogy a megyei rendőr-főkapitányságok társadalmi tulajdonvédelmi osztályai által a mezőgazdaság szocialista átszervezése tárgyában készített és az Országos Rendőr-főkapitánysághoz továbbított jelentések közül nem maradt fenn minden irat. A jelentések első darabjai 1960 decemberében készültek, azonban nem rendelkezünk dokumentummal minden megyéből, bár például Baranyából három, e hónap különböző időpontjában készített jelentéssel is találkozhatunk. Minden megyéből maradt fenn 1961 januárjában készített jelentés, ezt követően a jelentést tevő megyék, illetve a jelentéstétel gyakorisága havonta fokozatosan csökken. Az utolsó jelentést 1962. január 2-án a Vas Megyei Rendőr-főkapitányságon készítették. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy nem ismerünk olyan parancsot, utasítást, ami a tsz-szervezésre vonatkozó jelentéstételi kötelezettség megszűnéséről rendelkezett.

A jelentések tartalmát vizsgálva tapasztalhatjuk, hogy az 1960 decemberétől 1961 tavaszáig tartó időszakban készültek a megyei szervek röviden beszámoltak a tsz-szervezés számszerűsíthető eredményeiről, a szervezéssel kapcsolatban tudomásukra jutott ellenséges megnyilvánulásokról, valamint az illetékességi területükön működő termelőszövetkezetek gazdálkodásában jelentkező problémákról. 1961 tavaszától, miután az MSZMP pártszervei a tömeges átszervezést befejezetten nyilvánították.[20] a jelentésekben egyre inkább a tsz-ek működésére koncentráltak. A parasztság hangulatáról kevesebb leírást, a termelőszövetkezetekben elkövetett bűncselekményekről viszont több információ található. Ezzel párhuzamosan a politikai jellegűnek tekintett megnyilvánulásokat a köztörvényes cselekedetek leírása váltotta fel.

A jelentésekben tükröződik a parasztság reménye és félelme: félelem az elhurcolástól, a rendőrségtől, félelem a teljes elszegényedéstől, a begyűjtéstől, illetve a kötelező beszolgáltatás visszaállításától és attól, hogy a termelőszövetkezetek nem fognak gazdaságosan működni, vagy legalább akkora nyereséget elérni, mint az egyéni gazdák.

A Fejér megyei Rendőr-főkapitányság összefoglaló jelentése a termelőszövetkezetekről

[20]

[21]

[22]

[23]

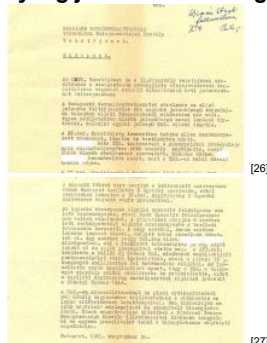
[24]

[Tovább a galéria oldalára](#) [25]

1961. február 17.

Jelzet: MNL OL XIX-B-14-50-439-11-1961 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára – Eredeti, gépelt.

A Budapesti Rendőr-főkapitányság jelentése a mezőgazdasági vonal biztosításáról

[26]

[27]

[Tovább a galéria oldalára](#) [28]
1961. szeptember 30.

Jelzet: MNL OL XIX-B-14-sz. n.-1961-50-2584-68-1960 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára – Eredeti, gépelt.

Itt jegyezzük meg: annak ellenére, hogy a tsz-be belépett gazdák a bevitt földjük tulajdonjogát nem veszítették el, gazdálkodásuk önállóságának megszűnését tulajdonuk elvesztéséhez hasonlóan élték meg. A termelőszövetkezetekben a parasztság nem boldogulásának, anyagi gyarapodásának útját és lehetőségét látta, hanem mindezek gátját. A remény (vagy inkább a hiú ábránd) leginkább arra irányult, hogy ha elég hosszú ideig kitartanak, akkor az agitáció abbamarad, és nem hozzák létre a tsz-eket.

A tsz-szervezésre a parasztság nem reagált kollektív ellenállással. A reakciók közül értesülünk arról, hogy többen élelmiszer-felhalmozásba kezdtek, helyenként pedig úgy igyekeztek kibújni a tévesztés alól, hogy másik településre jelentkeztek át. Gyakori jelenség volt, hogy a család idősebb tagjai léptek be a tsz-be, a fiatalok pedig inkább elköltöztek és megélhetésüket nem mezőgazdasági munkavégzéssel próbálták biztosítani. Érdekes, hogy ritkán találkozunk az agitátorok és a lakosság közötti atrocitás leírásával vagy említésével; ennek oka amellelt, hogy talán valóban kis számban került sor tettlegességre, az is lehet, hogy kevés ilyen eset jutott a rendőrség tudomására, de az is, hogy egyszerűen nem tettek róla említést. Ezzel összefüggésben ritkán esik szó erőszakos agitációról, amiből szintén nem vonhatjuk le azt a következtetést, hogy ilyesmire csak elenyésző mértékben került sor. Ezért az agitáció folyamatának leírásához, hatásának érzékeléséhez elengedhetetlenek tartjuk az *oral history* módszerével megszerezhető forrásanyag feltárását, illetve valamelyes ismeretét.

Annak ellenére, hogy a rendőrségi jelentéseket olvasva a tsz-szervezés utolsó hullámának záró szakasza nem tűnik túlságosan erőszakos folyamatnak, érdemes figyelembe vennünk a következőket. Abból, hogy az intézkedési tervek karhatalmi egységek létrehozásáról és az átlagoshoz képest erősebb rendőri készségről is rendelkeztek; abból, hogy egy hagyományosan zárt közösséget jórészt idegen emberekből álló, 150–250 fős csoport „szállt meg”, hogy többfős brigádok állítottak be hivatlanul az egyes családokhoz, – arra következtethetünk, hogy a tsz-szervezés rendkívül fenyegető légkörben zajlott. Ha mindehhez hozzátesszük a második világháború relatív közelségét, majd a mezőgazdasági „tőkés” birtokosok rétegének felszámolásának és az 1950-es évek „padlópréréseinek” elevenen élő emlékeit, továbbá azt, hogy nem létezett olyan állami vagy pártszerv, amely az egyénileg dolgozó parasztság érdekeit képviselte volna, ennek a rétegnek a kilátástalanság-érzése és kiszolgáltatottsága még inkább érzékelhetővé válik.

A tévesztésnek az egyéni sorsokra és a gazdaság egészére ható következményeit ebben az írásban nem tárgyalhatjuk, de – kiragadva egy idézetet a BM Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya 1960. december 27-én kelt jelentéséből, amelyben többek között egy gúnydalt ismertetnek – bemutatjuk az érintettek némelyikének rövid, ám velős helyzetértékelését: „*Miatyánk isten, ki vagy a mennyekben, én már nem vagyok a Tsz-ben. Elnök az irodában, brigádvezető a kocsmában, sógor-koma a raktárban, paraszt a határban, tarisznya a nyakában, zárszámadáskor ló... jár a valagába, amen.*” [21]

[1] A jelentések egynemely darabját Ö. Kovács József publikálta vagy idézte alábbi művében: *A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában – A vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete 1945–1965.* Bp., 2012, 341., 378., 391–392.

[2] Erről bővebben a fentebb említett monográfián túl VARGA ZSUZSANNA: *Modelltranzferok keletről és nyugatról: mezőgazdasági termelőszövetkezetek Magyarországon 1949–1989.* Akadémiai doktori értekezés. Bp., 2014. <https://adoc.tips/akademai-doktori-ertekezésd2a53ede61ee48bc2c04b54ac632681255620.html> [29] (Utolsó letöltés ideje: 2019. 10. 07.)

[3] Más néven: Politikai Nyomozó Főosztály. A szervezettörténettel összefüggésben lásd TÓTH ESZTER: A politikai és gazdasági hírszerzés szervezettörténeti vázlat, 1945–1990. *Betekintő*, 2011. 2. sz. http://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2011_2_toth_e.pdf [30] (Utolsó letöltés ideje: 2019. 10. 03.)

[4] A BM II/7. Osztály a mezőgazdasági (szabotázs) elhárító osztályt jelöli. Ennek történetéről PAPP ISTVÁN: A Politikai Nyomozó Főosztály mezőgazdasági (szabotázs) elhárító osztályának szervezettörténete. *Betekintő*, 2010. 1. sz. http://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2010_1_papp.pdf [31] (Utolsó letöltés ideje: 2019. 10. 03.)

[5] Nem minden alsóbb fokú rendőri hatóság készített intézkedési tervet, ami valószínűleg a megyei rendőrfőkapitány hozzáállásától függött.

[6] Megjegyezzük, hogy a BM II. Főosztálya iratanyaga az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának illetékességi körébe tartozik. Az e levéltárban található forrásanyaggal való összevetést e munka keretei között nem tartottuk feladatunknak.

[7] Ebben az időszakban a KB 71 rendes és 23 póttagból, míg a PB 12 rendes és 3 póttagból állt. A tagok és a KB egyes ülésein részt vevők listáját lásd *A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1959–1960. évi jegyzőkönyvei.* Kötetszerkesztő: Soós László. Bp., 1999.

[8] A Minisztertanács 1957–1960 között több, a mezőgazdasági termelészövetkezetek fejlesztését célzó rendelkezést hozott.

[9] Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL), MSZMP KB Politikai Bizottság iratai 1956–1989 (a továbbiakban: M-KS-288. f. 5) 201. ó. e.

[10] Nem a mezőgazdasági termelésben dolgozó, de mezőgazdasági területtel is rendelkező személyek.

[11] VARGA: i. m. 189.

[12] A termelészövetkezetekre vonatkozó, 1956–1958. évi adatokat lásd például *A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1957–1958. évi Jegyzőkönyvei*. Kötetszerkesztő: Soós László. Bp., 1997, 702., 901.

[13] Erről lásd *Az MSZMP agrárpolitikájának tézisei* c. publikációt. *Népszabadság*, 1957. augusztus 8.

[14] MNL OL MSZMP KB Központi Bizottság iratai 1956–1989 (a továbbiakban: M-KS-288. f. 4) 37. ó. e.

[15] Lásd például az ipari és mezőgazdasági szabotázs-elhárítás tárgyában 1953. október 13-án kiadott miniszterhelyettesi utasítást (MNL OL BM Igazgatási Főosztály [a továbbiakban: XIX-B-1-az] 10-0694/1953), a mezőgazdasági elhárító osztály feladatköréről szóló 14/1954. miniszteri utasítást (MNL OL XIX-B-1-az-10-50/1421/1954), a mezőgazdasági elhárítás megjavításáról szóló 12/1959. miniszteri parancsot (MNL OL XIX-B-1-az-10-21/12/1959), vagy a termelészövetkezetek elleni cselekményekkel kapcsolatos eljárásokat szabályozó 20/1959. miniszteri parancsot (MNL OL XIX-B-1-az-10-21/20/1959).

[16] A fentiekben túl lásd például a mezőgazdaságban az ellenség aknamunkájának elhárításával kapcsolatos 2/1953. BM sz. utasítást (MNL OL XIX-B-1-az-84-25833/1953), a termelészövetkezeti mozgalom megerősítését célzó 00510/1953. ORFK vezetői utasítást (MNL OL XIX-B-1-az-00510/1953), vagy az ORFK vezetőjének a termelészövetkezetek elleni támadások megakadályozásáról és megtorlásáról szóló 5/1957. számú parancsát (MNL OL XIX-B-1-az-8-25-5/1957).

[17] MNL OL ORFK 1950–1999 (a továbbiakban: XIX-B-14) 50-963/1959.

[18] Lásd például a Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság Intézkedési tervét (MNL OL XIX-B-14-0391/1960).

[19] A napszakok beosztásáról lásd *Segédlet a csoportbeosztású szolgálati rendszerhez, a közrendvédelmi és közlekedésrendészeti szervek részére* (MNL OL XIX-B-1-az-50-755/1960).

[20] Az MSZMP Központi Bizottsága 1961. február 17-i ülésén tekintette át a mezőgazdaság szocialista átszervezésének helyzetét. Ekkor leszögezték, hogy a tömeges átszervezés megtörtént: 1 226 000 fő 6 885 000 kataszteri hold szántóföldön a termelészövetkezetekben gazdálkodik, bár hozzátették, hogy a „számszerű fejlesztést február végéig be kell fejezni” (MNL OL M-KS 288. f. 4/86. ó. e.). Ezt megelőzően az MSZMP Politikai Bizottsága 1961. február 7-i ülésén hasonló megállapításra jutott (MNL OL M-KS 288. f. 5/221. ó. e.).

[21] MNL OL XIX-B-14-50-2184/4/1960.

Címkék:

[termelészövetkezet](#) ^[32]

[államosítás](#) ^[33]

[rendőrség](#) ^[34]

[MSZMP](#) ^[35]

Kiadás: 19. évfolyam (2019) 6. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/a-tsz-szervezes-utolso-hullama-a-rendorsegi-iratok-tukreben>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/a-tsz-szervezes-utolso-hullama-a-rendorsegi-iratok-tukreben>

[2] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/az-oroszagos-rendor-fokapitanysag-vezetojenek-es-a-belugyminiszterium-ii-foosztaly-vezetojenek-kozos/document-page-001.jpg>

[3] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/az-oroszagos-rendor-fokapitanysag-vezetojenek-es-a-belugyminiszterium-ii-foosztaly-vezetojenek-kozos/document-page-002.jpg>

[4] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/az-oroszagos-rendor-fokapitanysag-vezetojenek-es-a-belugyminiszterium-ii-foosztaly-vezetojenek-kozos/document-page-003.jpg>

[5] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/az-oroszagos-rendor-fokapitanysag-vezetojenek-es-a-belugyminiszterium-ii-foosztaly-vezetojenek-kozos/document-page-004.jpg>

[6] <https://www.archivnet.hu/az-oroszagos-rendor-fokapitanysag-vezetojenek-es-a-belugyminiszterium-ii-foosztaly-vezetojenek-kozos>

[7] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/borsod-megyei-rendor-fokapitanysag-intezkedesi-terve/document-page-001.jpg>

[8] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/borsod-megyei-rendor-fokapitanysag-intezkedesi-terve/document-page-002.jpg>

[9] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/borsod-megyei-rendor-fokapitanysag-intezkedesi-terve/document-page-003.jpg>

[10] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/borsod-megyei-rendor-fokapitanysag-intezkedesi-terve/document-page-004.jpg>

[11] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/borsod-megyei-rendor-fokapitanysag-intezkedesi-terve/document-page-005.jpg>

[12] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/borsod-megyei-rendor-fokapitanysag-intezkedesi-terve/document-page-006.jpg>

[13] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/borsod-megyei-rendor-fokapitanysag-intezkedesi-terve/document-page-007.jpg>

[14] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/borsod-megyei-rendor-fokapitanysag-intezkedesi-terve/document-page-008.jpg>

[15] <https://www.archivnet.hu/borsod-megyei-rendor-fokapitanysag-intezkedesi-terve>

[16] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-szerencsi-jarasi-kapitanysag-intezkedesi-terve/aszerencsijarasikapitanysagintezkedesiterve-page-001.jpg>

[17] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-szerencsi-jarasi-kapitanysag-intezkedesi-terve/aszerencsijarasikapitanysagintezkedesiterve-page-002.jpg>

[18] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-szerencsi-jarasi-kapitanysag-intezkedesi-terve/aszerencsijarasikapitanysagintezkedesiterve-page-003.jpg>

[19] <https://www.archivnet.hu/a-szerencsi-jarasi-kapitanysag-intezkedesi-terve>

[20] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-fejer-megyei-rendor-fokapitanysag-osszefoglalo-jelentese-a-termeloszovetkezetekrol/document-page-001.jpg>

[21] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-fejer-megyei-rendor-fokapitanysag-osszefoglalo-jelentese-a-termeloszovetkezetekrol/document-page-002.jpg>

[22] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-fejer-megyei-rendor-fokapitanysag-osszefoglalo-jelentese-a-termeloszovetkezetekrol/document-page-003.jpg>

[23] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-fejer-megyei-rendor-fokapitanysag-osszefoglalo-jelentese-a-termeloszovetkezetekrol/document-page-004.jpg>

[24] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-fejer-megyei-rendor-fokapitanysag-osszefoglalo-jelentese-a-termeloszovetkezetekrol/document-page-005.jpg>

[25] <https://www.archivnet.hu/a-fejer-megyei-rendor-fokapitanysag-osszefoglalo-jelentese-a-termeloszovetkezetekrol>

[26] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-budapesti-rendor-fokapitanysag-jelentese-a-mezogazdasagi-vonal-biztositasarol/document-page-001.jpg>

[27] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-budapesti-rendor-fokapitanysag-jelentese-a-mezogazdasagi-vonal-biztositasarol/document-page-002.jpg>

[28] <https://www.archivnet.hu/a-budapesti-rendor-fokapitanysag-jelentese-a-mezogazdasagi-vonal-biztositasarol>

[29] <https://adoc.tips/akademiai-doktori-ertekezesd2a53ede61ee48bc2c04b54ac632681255620.html>

[30] http://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2011_2_toth_e.pdf

[31] http://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2010_1_papp.pdf

[32] <https://www.archivnet.hu/cimkek/termeloszovetkezet>

[33] <https://www.archivnet.hu/cimkek/allamositas>

[34] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rendorseg>

[35] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mszmp>